

III Terbiyenin Ruh ve Karakter Üzerindeki Tesirleri

(Geçen sayıdan devam)

Ord.Prof.Dr.A.Fuad BAŞĞİL

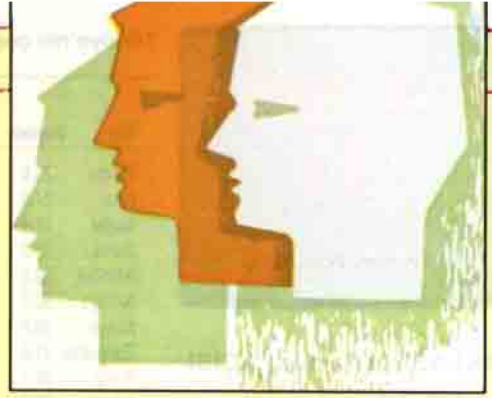
Gerçi gençlikte, özellikle ilk çocukluk çağlarında, alınıp yerleşen huylar kökleşir ve ileride terbiye ve irade kuvvetine karşı bir mukavemet gösterir. Çünkü gençlik, bedeni olduğu kadar, ruhi teşekkül bakımından da hayatın en elastik devresidir. Ve gençlikte edinilen huylar, ileride ruhi bir tembellek ve ihmalcilik ile kaynaşarak, genellikle mezara kadar yakamızı bırakmaz. Bunun içindir ki, terbiye ve ahlâkın etki bakımından en bereketli ve kalıcı çağı gençliktir. Fakat bütün güçlüklerle rağmen, huyların en köklüsü bile irade ve azmin ve iyi bir terbiyenin muştası altında ezilip erimeğe mahkumdur. Kuvvetli savunucularını on sekizinci asırda bulan ve bu asrın rasyonalizmi ile pek iyi bağdaşan bu görüşün en meşhur temsilcisi de J.J. Rousseau'dur. Bu filozof, İçtimai Mukavele ve bilhassa Emil adlı eserinde şiddetle bu nazariyeyi savunmuştur.

Görülüyor ki, terbiyenin ruh ve karakter üzerindeki rolü hakkında ileriye sürülen tezlerden birincisinin karanlık bir kötümserliğe saplanmasına karşılık, ikincisi de alabildiğine iyimserdir. Ve şuurla bir terbiyenin huylar üzerindeki sonsuz bir rolü olduğuna âdeta körkörüne inanmaktadır.

Huylarımızın bazılarını değiştirmek elimizdedir, bazılarını değildir. Bizce hakikat şudur ki, huylarımızın bazılarını kökünden değiştirmek elimizde değildir. Bu tür huylarımız, hakikaten canımızın altında ve biyolojik benliğimizin derinliklerindedir. Bu derinliklere ilmin, terbiye ve ahlâkın kudret eli yetiştiremez. Huylarımızın bazılarını ise, güç olmakla beraber, kuvvetli bir terbiyenin yardımı ile düzeltmek ve değiştirmek ve yerlerini iyi huylarla doldurmak mümkündür. Nihayet bazı huylarımız daha var ki bunları kökünden değiştirmek, halimizi islah edip ahlâkımızı güzelleştirmek hem mümkündür, hem de zannedildiği kadar güç değildir. Şu halde bütün mesele, hangi huyların değişmesinin imkânsız ve hangilerinin mümkün olduğunu, terbiye ve irade kuvvetinin hangi huylara karşı aciz, hangilerine etkin olduğunu belirlemektir. Bunu belirlemek için de, huylarımızın kaynaklarını bulmak lâzım gelir.

Şuna dikkat edelim ki, huylarımızın iyileri gibi kötülere de belirli unsur ve etkenlerin, zaman içinde ve belirli bir ruhi bünyede, birbirine kaynaşmasından hasil olan bir üründür. Bilindiği üzere, herhangi bir ürünün değiştirilmesi için, onu vücuda getiren unsur ve etkenler üzerinde etkin olabilmek imkânlarını araştırmak icap eder. Birer üründen ibaret olan huylarımızın, diyoruz, hepsi aynı bir kaynaktan çıkan ve aynı unsur ve etkenlerin eseri olan şeyler değildir. Bilâkis bunların çeşitli kaynakları ve türlü etkenleri vardır. Bu etkenler nelerdir?

İrsiyet ve irsi huylar : Huylarımızı yapıyı yoğuran etkenlerden biri de başta geleni, hiç şüphe yok ki, irsiyettir. Bazı hastalıklar gibi, huyların bazısının kaynağı da aile ve ırstır. Bazı huylarımız bazen bir nimet hâzinesi ve bazen bir günah kutusu gibi atalarımızdan yuvarlanıp ge-

len birer mirastır. Birçok huylarımızın iyilerini atalarımızda ve alemize borçlu olduğumuz gibi, kötülerinin vebali de maalesef onların boynundadır.

Fakat irsiyet nedir? Nasıl bir mekanizma ile huylar atalardan evlada intikal edip gitmektedir. Bu nokta, ilmin, henüz her köşesini aydınlatmadığı karanlık bir noktadır. Bu meselede muhakkak olarak bildiğimiz bir şey varsa, o da insanların gerek bedeni ve gerek ruhi bünyelerinde yakın veya uzak ataların, hisım ve akrabaların genişçe bir ölçüde miras hissesi mevcut olduğudur.

İrsi huyları değiştiremeyiz : İşte huylarımızdan irsi olanlarını değiştirmek elimizde değildir. Bunlara ne ilim, ne medeniyet, ne de terbiye ve ahlâk nüfuz edemez. Bunlar cidden canımızın altındadır, biyolojik varlığımızın hamurundadır. İrsi huylarımızın iyilerini nimetleniriz; kötülerini de bütün ömrümüz boyunca sirtımızda bir kambur gibi taşımağa ve bunları kendimizle beraber mezara götürmeğe maalesef mahkûmuz.

Mizaca bağlı huylar : Dikkat edersek, huyların ikinci bir kaynağının ve mühim bir faktörünün de kendi mizacımız ve fizik yaratılışımız olduğunu görürüz. Filhakika huyların hepsi irsi değildir. Bunların bir kısmı da mizaçtan, yani organik teşekkülümüzün hususiyetlerinden doğmaktadır. Nitekim eski tabip - filozoflar bu nokta üzerinde önemle durmuşlardır. Hatta eski felsefede genellikle huylar doğrudan doğruya mizaca bağlanmıştır ve izah için de eski felsefede bir nazariye bile kurulmuştur. Yakın zamanlara kadar hâkim olan, hatta bugün bile kıymetini kısmen olsun muhafaza eden bu nazariyeye göre, kâinat su, ateş, hava ve topraktan ibaret dört eleman, "anasırı erbaa" dan teşekkül etmiştir. Kâinat için ve onun bir parçası olan insan ise, bu da dört eleman (ahlâti erbaa) dan oluşmuştur. Bu elemanlar: Kan, safra, lenf ve sinirdir. Belirli bir insan bünyesinde bu dört elemandan birinin diğerlerine nispetle fazla oluşuna göre, mizaçlar da demebiz, safı, sevda, asabî diye dörde ayrılır. Ve bu mizaçlardan her biri belirli bir takım huylar doğurur. Meselâ kanlı mizaçlar ekseriya şen ve iyimserdir; canlı, aktif ve müteşebbis olur. Çabuk kızar, çabuk yatışır, iyi yüreklidir, kin tutmaz, sıcak, cana yakın ve sevimlidir. Safı mizaçlar ise, soğuk, sevimsiz, hain, mürai, fesatçı, fitneci; sevda-vilerse gevşek ve zayıf iradelerdir. Asabilere gelince, bunlar da ekseriyetle titiz, kavgacı ve kötümser olurlar.

Bu nazariye bugün eskimiş olmakla beraber, dediğimiz gibi, tecrübi kıymetini tamamıyla kaybetmiş değildir. Buna, çağdaş felsefede fevkalâde bir önem alan, bezelerle iç salgıların organik hayatımızda oynadıkları etkin rolleri de ilâve edersek, huylarımızın bir kısmının doğrudan doğruya yaratılışımıza ve mizaç değişikimiz organik özelliklerimizde bağlandığından şüphe edilemez. Yaş, iklim ve meslek gibi faktörlerin ve özellikle verem gibi bazı hastalıkların mizacı değiştirmek suretiyle huylara etkin olduğunu herkes bilir.

(Devam edecek)